

Ο ρόλος της UNESCO στην προετοιμασία ενός βιώσιμου μέλλοντος μέσω της Ανωτάτης Εκπαίδευσης

Ευφροσύνη Μπαλάσσα-Φλέγκα*

Περίληψη

Ο σκοπός αυτής της μελέτης είναι να επισημάνει το σημαντικότερο ρόλο της Ανωτάτης Εκπαίδευσης στην προετοιμασία των νέων γενιών για ένα «βιώσιμο μέλλον», υπό την καθοδήγηση του Ο.Η.Ε.- UNESCO· στηρίζεται δε στις εκθέσεις, τα επιχειρήματα, τις προτάσεις και στις ανταλλαγές εμπειριών εντός του Πανεπιστημίου ή μεταξύ Πανεπιστημίων κατά την τελευταία δεκαετία, καθώς και στις Εκθέσεις του Ο.Η.Ε. UNESCO, μετά από τη Διάσκεψη Κορυφής «Πλανήτη Γη» στο Rio de Janeiro το 1992.

Ακόμη, η παρούσα μελέτη θέτει ορισμένα ερωτήματα που αναφέρονται 1) στην κατάλληλη μέθοδο προώθησης της έρευνας και των διεπιστημονικών οικολογικών προγραμμάτων, 2) στο ρόλο των Πανεπιστημίων για την ανάδειξη της «αντίληψης της διαρκούς ανάπτυξης» και 3) στις βασικές διαδικασίες (διοικητικές, θεσμικές) της ένταξης των οικολογικών, δημογραφικών, οικονομικών προβλημάτων στα προγράμματα σπουδών. Τέλος, προτείνει στρατηγικές για το μέλλον υποδεικνύοντας δραστηριότητες κλειδιά, προορισμένες να καλύψουν το χάσμα μεταξύ θεωρίας και πρακτικής (ιδανικά και πραγματικότητα), με στόχο τη δημιουργία ενός «βιώσιμου μέλλοντος».

1. Εισαγωγή

Η Παγκόσμια Συνέλευση αναφορικά με την Ανωτάτη Εκπαίδευση

* Δρ. Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οικονομικών και Πολιτικών Σπουδών

ση είχε πολύ φιλόδοξους στόχους. Ο πιο υψηλός στόχος της ήταν να «επανασυλλάβουν», δηλ. να «επαναδημιουργήσουν» την Ανωτάτη Εκπαίδευση για να εξασφαλιστεί έτσι, ότι αυτή θα είναι ικανή ν' ανταποκριθεί στις ανάγκες της κοινωνίας του XXI αιώνα.

Το θέμα της εργασίας μας δεν είναι να περιγράψουμε ποιά «είναι» σήμερα η Ανωτάτη Εκπαίδευση» αλλά ποια «πρέπει να είναι».

Θα πρέπει να αποδειχθούν όχι μόνο οι κατευθύνσεις, να καθοριστούν οι στόχοι, να εκφραστούν οι ελπίδες και τα οράματα, να διατυπωθούν οι συστάσεις, αλλά κυρίως θα πρέπει ακόμα να διαμορφωθούν συγκεκριμένα σχέδια δράσης.

Ένα τέτοιου είδους σύστημα Ανωτάτης Εκπαίδευσης, ικανής ν' ανταποκριθεί στις ανάγκες μιας κοινωνίας που μόλις εισήλθε στον XXI αιώνα, οφείλει να είναι πολύ περισσότερο «ανοιχτό», ιδίως μέσα σε ένα πανεπιστήμιο έρευνας, κλασσικού τύπου.

Η διαφοροποίηση του συστήματος της Ανωτάτης Εκπαίδευσης αποτελεί ήδη μια πολύ γενική τάση σε πολυάριθμες χώρες και μάλιστα μια πραγματικότητα σε πολλές από αυτές.

Έτσι λοιπόν σύντομα αυτή η τάση πάει να κατακτήσει μια παγκόσμια διάσταση. Αρχικά, διότι η Ανώτατη Εκπαίδευση ανά τον κόσμο, θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη της ότι οι πολιτιστικές προελεύσεις, τα κίνητρα, τα επίπεδα ηλικιών, οι εμπειρίες, οι προσδοκίες ή π.χ. οι επαγγελματικές προοπτικές των ομάδων των φοιτητών, θα είναι όλο και περισσότερο ετερογενείς.

Τα ιδρύματα της Ανωτάτης Εκπαίδευσης θα πρέπει λοιπόν να διαφοροποιήσουν τον τρόπο με τον οποίο συνδέουν την εκπαίδευση, την κατάρτιση και την έρευνα, αλλάζοντας τις καινοτομίες και τις εφαρμοζόμενες νεωτεριστικές αντιλήψεις ή μεταφέροντας αυτές στην κοινωνία και τη συχνότητα με την οποία τις υλοποιούν, καθώς και τα μέσα με τα οποία ενθαρρύνουν τους φοιτητές να εργάζονται και να κατακτούν γνώσεις.

Συνεπώς, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα θα οδηγηθούν να τροποποιήσουν το περιεχόμενο και τη δομή των προγραμμάτων τους, επίσης τη μέθοδο με την οποία παρέχονται, καθώς και την κατάρτιση και τη συγκρότηση του διδακτικού προσωπικού.

Μαζί, όλα αυτά τα ιδρύματα, με τρόπους και σύμφωνα με ποικίλους συνδυασμούς, οι οποίοι συχνά δεν ερμηνεύονται παρά με ευδιάκριτες ιστορικές διαδικασίες σε σχέση με το πολιτισμικό επίπεδο, θα πρέπει να προσφέρουν μια ευρεία ποικιλία μέσων διδασκαλίας, ικανών να ανταποκριθούν σε μια πάντοτε όλο και περισσότερο διαφοροποιημένη ζήτηση.

Αυτό το οποίο, αντιθέτως δε θα μεταβληθεί είναι η αναγκαιότητα γι' αυτά τα ιδρύματα να προετοιμάσουν τις νέες γενιές και τον κόσμο του αύριο: έναν κόσμο που αλλάζει με μια ταχύτητα και με μια ευρύτητα που ποτέ δεν προσεγγίζονται. Παρ' όλα αυτά, μια τέτοια προοπτική, πέρα από το να προκαλέσει την ανησυχία, πρέπει να ληφθεί ως μια πρόκληση. Είναι καιρός ώστε η μεταρρύθμιση να εισέλθει σε μια νέα φάση εξέλιξης της ανθρωπότητας, όπου πολλές προσδοκίες των λαών για ειρήνη και πρόοδο ανά τον κόσμο, όπως αυτές καθορίζονται από το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, θα μπορούσαν να αποβούν πραγματικότητα, εάν οι υπάρχουσες δυνατότητες είχαν αξιοποιηθεί όπως έπρεπε.

Η προετοιμασία των νέων γενεών στο να αντιμετωπίσουν μια τέτοια πρόκληση και η προσφορά σ' αυτές των μέσων να δημιουργήσουν τη διαφορά, αποτελεί μια ενθουσιώδη αποστολή για όλους αυτούς που έχουν σχέση σήμερα από κοντά ή από μακριά, με την Ανωτάτη Εκπαίδευση.

Η παρούσα εργασία έχει σκοπό να παρουσιάσει όσο είναι δυνατόν πιο τεκμηριωμένα το ρόλο που δύναται να διαδραματίσει η Ανωτάτη Εκπαίδευση στην προετοιμασία των νέων γενεών για ένα βιώσιμο μέλλον. Στηρίζεται στα επιχειρήματα και τα αποτελέσματα των ερευνών που οργανώθηκαν τα τελευταία δέκα χρόνια μέσα στα Πανεπιστήμια ή μεταξύ Πανεπιστημίων σε διάφορους τομείς, καθώς και στις πραγματοποιούμενες εργασίες που υλοποιήθηκαν από οργανισμούς και ειδικευμένα ιδρύματα του Συστήματος των Ηνωμένων Εθνών, κυρίως μετά από τη Σύνοδο των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (CNUED), που έλαβε χώρα στο Rio de Janeiro το 1992. Ειδικότερα, η Επιτροπή της Διαρκούς Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (CDD) και το διεπιστημονικό πρόγραμμα της UNESCO «Παιδεία για ένα βιώσιμο μέλλον» με την ιδιότητα του οργάνου της CDD, επιφορτισμένο για το συντονισμό του Κεφαλαίου 36 της Δράσεις 21 «Παιδεία, ευαισθητοποίηση του κοινού και κατάρτιση» διευκόλυναν κατά πολύ μια ευκρινή και επικεντρωμένη – στο θέμα που μας απασχολεί – προσέγγιση.

2. Διαρκής ανάπτυξη

Πρόσφατα ο Γενικός Γραμματέας του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, Kofi Annan (1998), διέτύπωσε τα διακυβεύματα του νέου αιώνα με τους ακόλουθους όρους:

«Τόσο σε διεθνές, όσο και σε εθνικό επίπεδο, θεμελιώδεις δυνάμεις επανασχεδιάζουν τους κοινωνικούς τρόπους οργάνωσης, τη διαμόρφωση των σκοπιμοτήτων και των υποχρεώσεων, τα αντικείμενα της έμπνευσης και τα αίτια του φόβου. Η παγκοσμιοποίηση ξαπλώνεται ανά τον κόσμο, ενώ συγχρόνως η διάσπαση και η επιβεβαίωση των διαφορών κερδίζουν έδαφος. Οι ζώνες ειρήνης ξαπλώνονται, ενώ συγχρόνως πολλαπλασιάζονται οι εκρήξεις άγριας βίας. Ο πλούτος αγγίζει άνισα επίπεδα αλλά υπάρχουν και πελώριες περιοχές ενδημικής εξαθλίωσης. Η θέληση των λαών και τα θεμελιώδη δικαιώματά τους, όλο και περισσότερο εορτάζονται αλλά και καταπατούνται. Η Επιστήμη και η Τεχνολογία βελτιώνουν τη ζωή του ανθρώπου, ενώ τα απόβλητά τους απειλούν τα συστήματα διατήρησης της ζωής του πλανήτη»

Χωρίς αμφιβολία, το Πανεπιστήμιο των Ηνωμένων Εθνών έπαιξε έναν πρωτοπόρο ρόλο όταν όρισε το 1976 τον πρώτο αντιπρύτανη, ως αντιπρύτανη για την «ανθρώπινη και κοινωνική ανάπτυξη» και πρόσθεσε, λίγο αργότερα «τα παγκόσμια συστήματα διατήρησης της ζωής» στα πρωταρχικά θέματα των ερευνητικών προγραμμάτων. Η έννοια της ανθρώπινης ανάπτυξης και η συγγενής αντίληψη της ασφάλειας, αφύπνισαν στο μεταξύ ένα ζωηρό ενδιαφέρον και προκάλεσαν πολυάριθμα ευμενή σχόλια αφ' ότου έγινε η δημοσίευση, το 1993, ενός πρωτοποριακού κειμένου, δηλ. της «Παγκόσμιας Έκθεσης αναφορικά με την Ανάπτυξη». Τελικά, από τότε και στο εξής έλαβαν χώρα αξιοσημείωτες αλλαγές. Ειδικά όταν η χαρακτηριζόμενη από την αντιπαλότητα και την στρατιωτική σύρραξη μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων περίοδος έλαβε τέλος, παρουσιάστηκε ένας μεγάλος αριθμός και μια ποικιλία διεθνών διαδικασιών μετάλλαξης οικονομικής, πολιτικής, κοινωνικής και πολιτισμικής φύσης.

Η αντίληψη της παγκοσμιοποίησης, έννοια αρχικά οικονομική, στο εξής έχει λάβει μια πολύ πιο πλατειά αποδοχή και χρησιμεύει να δηλώνει μια ισχυρή βασική διαδικασία, η οποία βρίσκεται τελικά σε όλες τις όψεις της ζωής και της κοινωνίας.

Αυτή η αντίληψη ανοίγει πελώριες προοπτικές διαρκούς ευημερίας και ευτυχίας, αλλά θέτει επίσης πολυάριθμα προβλήματα προσανατολισμού, που απορρέουν από απροσδόκητες διακινδυνευμένες ενέργειες στις χρηματιστηριακές αγορές, τις στερούμενες στοιχειωδών μέσων εξομάλυνσης και έλλειψης κατανόησης της μακροχρόνιας εξέλιξης καθώς και των συμφερόντων των απόμων και των λαών.

Στις υπό ανάπτυξη χώρες, όπως και στις αναπτυσσόμενες χώρες,

σήμερα είναι τέλεια διευκρινισμένο ότι το κράτος, μολονότι το ίδιο δεν παράγει από μόνο του πλούτο, αναλαμβάνει υπεύθυνα ουσιώδεις λειτουργίες, δημιουργώντας το απαραίτητο περιβάλλον για τη διαρκή ανάπτυξη. Η «Έκθεση αναφορικά με την Ανάπτυξη στον κόσμο» της Παγκόσμιας Τράπεζας το 1997, καταδεικνύει τέλεια πόσο ένα αληθινό «Κράτος» είναι απαραίτητο ως προς αυτή την άποψη. Εντούτοις, αποβαίνει όλο και περισσότερο δύσκολο να βρεθεί μια δίκαιη ισορροπία, κυρίως όταν η πολιτική κοινωνία είναι αδύναμη και όταν οι δυνάμεις εν ενεργεία σε διακρατικό επίπεδο είναι πανίσχυρες.

Ένας από τους ουσιώδεις ρόλους του Κράτους είναι να εγγυάται την ασφάλεια των πολιτών σε τοπικό και εθνικό επίπεδο και σε συνεργασία με τις περιφερειακές ενώσεις και με το Σύστημα των Ηνωμένων Εθνών σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο. Πρόκειται λοιπόν για την παγίωση της ασφάλειας του ανθρώπου, που χωρίς αυτήν είναι αδύνατη μια διαρκής ανάπτυξη. Η βιωσιμότητα του μέλλοντός μας εξαρτάται σε γενικές γραμμές από τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούμε να θέσουμε σε αλληλεξάρτηση τον κόσμο της καθημερινής ζωής σε προσωπική και τοπική κλίμακα, με αυτόν της οικονομικής δραστηριότητας σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο. Αυτή η προϋπόθεση επιβάλλεται ειδικότερα σε μια περίοδο κατά την οποία μια αξιοσημείωτη εξέλιξη της τεχνολογίας, της πληροφόρησης και της επικοινωνίας επιτρέπει τη μετάδοση σε ελάχιστο χρόνο της φωνής και αξιολογών δεδομένων λόγω του πλήθους των ηλεκτρονικών μέσων και της υψηλής ποιότητάς των. «Ο προσδιορισμός της παραπάνω λειτουργίας ανταποκρίνεται λιγότερο σε έναν τόπο από ό,τι σε ένα διάστημα/χώρο καθορισμένο από τις ηλεκτρονικές συχνότητες» (Kofi Annan, 1998).

Εντούτοις, η διαρκής ανάπτυξη δεν είναι μόνο ένα πρόβλημα συνδεδεμένο με την οικονομία, την οργάνωση και την επικοινωνία. Για να εξασφαλιστεί ένα βιώσιμο μέλλον, είναι απαραίτητο να υπάρξει εγγύηση της χρήσης και της σωστής νόμιμης διαχείρισης της κληρονομιάς που αντιπροσωπεύει η Γη για την ανθρωπότητα. Αυτή η Γη, μας προσφέρει όχι μόνο ένα σταθερό έδαφος πάνω στο οποίο ζούμε, όχι μόνο τους φυσικούς πόρους που χρησιμοποιούμε μέσα σε μια σειρά συστημάτων παραγωγής και κατανάλωσης, αλλά ακόμα και τον αέρα που αναπνέουμε και το νερό που πίνουμε. Περισσότερο από κάθε τι άλλο πράγμα, η Γη που μοιραζόμαστε, αντιπροσωπεύει ένα δημόσιο αγαθό και μια διαμερισμένη υπευθυνότητα: διαμερισμένη όχι μόνο σε κάθε τόπο, α-

φού το νερό και ο αέρας κυκλοφορεί ελεύθερα, αλλά και σε κάθε στιγμή, αφού αυτό που χρησιμοποιούμε σήμερα δεν θα είναι διαθέσιμο για τις μελλοντικές γενιές, κυρίως όσον αφορά τους μη ανανεώσιμους πόρους.

Η UNESCO, μέσα στο πληροφοριακό της κείμενο για την Παγκόσμια Διάσκεψη «Περιβάλλον και Κοινωνία: Παιδεία και ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με την βιωσιμότητα» (Θεσσαλονίκη, 1997) καθόρισε μερικούς σημαντικούς αλληλένδετους παράγοντες, οι οποίοι ευνοούν μια αυξανόμενη συναίσθηση της «βιωσιμότητας» μεταξύ των κατοίκων του πλανήτη. Αυτοί οι παράγοντες αρχίζουν από την ταχεία ανάπτυξη και τις μετακινήσεις του παγκόσμιου πληθυσμού και καταλήγουν στην ίδια την έννοια της «ανάπτυξης» (αυτό το οποίο σημαίνει σήμερα και πώς αυτή υπολογίζεται) περνώντας από μια γενικευμένη φτώχεια και μια συνεχή υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Λόγω του πολυδιάστατου χαρακτήρα, η διαρκής ανάπτυξη προσδιορίστηκε και περιγράφηκε με διάφορες μορφές. Η έννοια εμφανίζεται για πρώτη φορά μέσα στην Αρχή 1 της Διακήρυξης της Στοκχόλμης σχετικά με το περιβάλλον:

...«Ο άνθρωπος έχει ένα θεμελιώδες δικαίωμα στην ελευθερία, στην ισότητα και στις ικανοποιητικές συνθήκες ζωής, μέσα σ' ένα περιβάλλον του οποίου η ποιότητα του επιτρέπει να ζει με αξιοπρέπεια και ευημερία. Έχει το υψηλό καθήκον να προστατεύει και να βελτιώνει το περιβάλλον για τις παρούσες και μελλοντικές γενιές»...

Η Διακήρυξη του Rio σχετικά με το περιβάλλον και την ανάπτυξη, επεξηγούσε μέσα στις Αρχές 1 και 3 το ίδιο όραμα δίνοντας περισσότερη έμφαση στο δικαίωμα στην ανάπτυξη:

...«Τα ανθρώπινα όντα είναι στο επίκεντρο των φροντίδων αναφορικά με τη διαρκή ανάπτυξη. Όλα τα άτομα έχουν το δικαίωμα σε μια υγιεινή και παραγωγική ζωή σε αρμονία με τη φύση»

...«Το δικαίωμα στην ανάπτυξη θα πρέπει να υλοποιείται με τρόπο ώστε να ικανοποιεί ισότιμα τις ανάγκες τις σχετικές με την ανάπτυξη και το περιβάλλον των σημερινών και μελλοντικών γενιών»

Αυτές οι διακηρύξεις συνδυάζουν ολοφάνερα τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και την προστασία του Περιβάλλοντος αναγνωρίζοντας μέσα στα πρώτα ένα βασικό στόχο και στο δεύτερο (δηλ. την προστασία του περιβάλλοντος), ένα μέσο συγκέντρωσης «ικανοποιητικών συνθηκών που να εξασφαλίζουν την εγγύηση μιας ζωής μέσα στην αξιοπρέπεια και την ευημερία».

Μπορούμε να θεωρήσουμε ότι οι δεσμοί μεταξύ των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και του περιβάλλοντος απορρέουν από το ότι η υγεία και η ύπαρξη του ανθρώπου, ο οποίος έχει το δικαίωμα στην υγεία και στη ζωή, δικαιώματα αναγνωρισμένα από το νόμο, εξαρτώνται άμεσα από την κατάσταση του περιβάλλοντος.

Η έννοια της διαρκούς ανάπτυξης εμφανίστηκε για πρώτη φορά στην Έκθεση της Παγκόσμιας Επιτροπής σχετικά με το περιβάλλον και την ανάπτυξη (Rapport Brundtland), στην οποία διατυπώθηκε ως εξής:

«Η ανταπόκριση στις ανάγκες του παρόντος χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ανταποκριθούν στις δικές τους» και «η διαδικασία του μετασχηματισμού μέσα στην οποία η εκμετάλλευση των πόρων, η διεύθυνση των επενδύσεων, ο προσανατολισμός των τεχνικών και οι πραγματοποιηθείσες αλλαγές στους θεσμούς μας λαμβάνουν χώρα με αρμονικό τρόπο και ισχυροποιούν το παρόν και το μελλοντικό δυναμικό, επιτρέποντας την καλύτερη ανταπόκριση στις ανάγκες και στις προσδοκίες της ανθρωπότητας».

Η έννοια της διαρκούς ανάπτυξης δεν είναι μια παγιωμένη αντίληψη, αλλά μάλλον η μεταλλαγή των σχέσεων μεταξύ των συστημάτων και των κοινωνικο-οικονομικών και φυσικών διαδικασιών. Μέσα στις προαναφερόμενες δημοσιεύσεις, η UNESCO συνεχίζει με τους παρακάτω όρους: (βλ. Rapport Brundtland, p. 15)

«Οι ορισμοί (προσδιορισμοί) των οποίων η χρήση είναι η πλέον διαδεδομένη, είναι ίσως αυτοί που επικεντρώνονται στη σχέση μεταξύ της κοινωνικής ανάπτυξης και της οικονομικής επικαιρότητας και καιροσκοπίας αφενός και τις απαιτήσεις του περιβάλλοντος αφετέρου, με άλλα λόγια, στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής των φτωχών και των ενδεών, στα πλαίσια της ικανότητας υποδοχής (πρόσβασης) στα τροφοδότα οικοσυστήματα.

Εξάλλου δεν υπάρχουν υποχρεωτικά όρια προκαθορισμένα στην «ανάπτυξη», αλλά αναγνωρίζουμε μάλλον ότι οι έννοιες και οι ορισμοί, οι οποίοι αναφέρονται στο θέμα της ανάπτυξης, πρέπει και αυτοί οι ίδιοι να εξελίσσονται σε συνάρτηση με την εξέλιξη των αναγκαιοτήτων και των δυνατοτήτων.

...Η βιωσιμότητα απαιτεί μια δυναμική ισορροπία μεταξύ πολλαπλών παραγόντων, συμπεριλαμβάνοντας κυρίως κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές ανάγκες της ανθρωπότητας και το κατεπείγον της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος στο οποίο ανήκει.

Ο ζητούμενος σκοπός για όλους, είναι η προϋπόθεση της ανθρώπινης ασφάλειας»...

Οι διαδικασίες της μεταλλαγής που περιγράφονται στις παραπάνω παραγράφους ισχυροποίησαν τις αλληλεξαρτήσεις αναφορικά με το περιβάλλον σε παγκόσμια κλίμακα. Από αυτά απορρέει και η σπουδαιότητα της πορείας της Δράσης 21, που αποφασίστηκε επισήμως από τη Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το περιβάλλον και την ανάπτυξη (CNUED) στο Rio de Janeiro τον Ιούνιο του 1992. Με την ευκαιρία αυτή, η Διεθνής Κοινότητα υιοθέτησε ως δική της έννοια τη διαρκή ανάπτυξη, στην οποία βλέπει ένα βασικό μέσο να συμφιλιώσει την οικονομική και κοινωνική πρόοδο, διατηρώντας συγχρόνως τα οικοσυστήματα του πλανήτη.

Το ζητού ενδιαφέρον που εκδηλώθηκε από το κοινό για την πρόσφατη Σύνοδο των Μελών της Συνθήκης-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών, στο Κyoto το 1997, απέδειξε πολύ καλά ότι η διαρκής ανάπτυξη τυγχάνει μιας γενικής αποδοχής. Παρ' όλα αυτά, οι πρόοδοι που πραγματοποιήθηκαν από το Rio και μετά παραμένουν απογοητευτικές, εκτός από ορισμένες εξαιρέσεις: όπως οι πρωτοβουλίες που ελήφθησαν για την εφαρμογή της Δράσης 21 σε τοπικό επίπεδο. Οι συζητήσεις οι οποίες έλαβαν χώρα στο Κyoto απέδειξαν φυσικά ότι ακόμα δεν έχουν αντιληφθεί ποιά ήταν τα μέτρα που έπρεπε να υιοθετήσουν, έως ποιο σημείο έπρεπε να προχωρήσουν για να αντιμετωπίσουν τις υπάρχουσες προκλήσεις και πώς ήταν δυνατόν να μοιραστούν τις κοινές ευθύνες με ισότιμο τρόπο.

Σ' αυτό το σημείο είναι που μπαίνουν στο παιχνίδι τα Πανεπιστήμια αλλά επίσης και όλα τα Ιδρύματα της Ανωτάτης Εκπαίδευσης τα οποία επιφορτίζονται με μια σημαντική ευθύνη, το να προετοιμάσουν δηλ. τις νέες γενιές για ένα βιώσιμο μέλλον. Δια της ενδεδειγμένης σκέψης και μέσω των βασικών ερευνητικών εργασιών τους, αυτά τα Ιδρύματα οφείλουν όχι μόνο να περιφρουρήσουν, δηλ. να σημάνουν συναγερμό, αλλά επίσης και να συλλάβουν λογικές λύσεις. Οφείλουν επίσης να πάρουν την πρωτοβουλία και να υποδείξουν πιθανές διόδους, εκπονώντας σχέδια κατανοητά για το μέλλον. Τέλος, οφείλουν να κάνουν καλύτερα αντιληπτά τα προβλήματα και τις λύσεις μέσα στα εκπαιδευτικά τους προγράμματα και να δώσουν τα ίδια το παράδειγμα.

3. Τα Πανεπιστήμια ως κέντρα πνευματικής παραγωγής

Η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στην Ανώτατη Εκπαίδευση και τη διαρκή ανάπτυξη και όχι στην εκπαίδευση εν γένει. Τι το κοινό υπάρχει λοιπόν μεταξύ της διαρκούς ανάπτυξης και της Ανωτάτης Εκπαίδευσης και ειδικά με τα Πανεπιστήμια; Η απάντηση δόθηκε κυρίως από τον Dafid L. Johnson, Πρόεδρο και Πρύτανη του Πανεπιστημίου McGill του Καναδά και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Παγκόσμιας Ένωσης Πανεπιστημίων (AIU) κατά τη διάρκεια της 9ης Συνόδου Στρογγυλής Τραπέζης, η οποία έλαβε χώρα στο Kyoto (Ιαπωνία) στις 19 Νοεμβρίου 1993 και ήταν άκρως διευκρινιστική.

«Τα πάντα, θα ήμουν έτοιμος να αποδεχτώ, διότι τα Πανεπιστήμια διαθέτουν μοναδικά πλεονεκτήματα για να παίξουν το ρόλο του επικεφαλής. Λόγω της αποστολής των που έχουν ως σκοπό να εκπαιδεύσουν τους διευθύνοντες του αύριο και δια της αυξανόμενης εμπειρίας στον τομέα των διεπιστημονικών ερευνών τους, αρχίζοντας από την αφαίρεση των συνήθων διατειχισμάτων (χωρισμάτων) μεταξύ των διαφόρων γνωστικών αντικειμένων, αλλά και λόγω της βασικής φύσης των, δηλ. αυτής ως κινητήριας δύναμης της γνώσης, τα Πανεπιστήμια έχουν έναν ουσιώδη ρόλο να παίξουν μέσα σ' ένα κόσμο στον οποίο τα εθνικά σύνορα διαλύονται κάθε ημέρα όλο και περισσότερο, μέσα στις περιφερειακές δομές οι οποίες συρρικνώνονται συνεχώς».

Συμπερασματικά, τα Πανεπιστήμια εκπληρώνουν στο ακέραιο την υψηλή και αναντικατάστατη αποστολή τους.

Οι υπεύθυνοι των Πανεπιστημίων, οι οποίοι ήταν παρόντες σ' αυτή τη διάσκεψη της στρογγυλής τραπέζης, έβγαλαν το συμπέρασμα ότι τα ιδρύματά τους οφείλουν να συμβάλουν θετικά και αποφασιστικά στο να προωθήσουν την πρόοδο της γνώσης δια της έρευνας και της διδασκαλίας. Στη βάση κάθε προσπάθειας που αποβλέπει στην κατανόηση και προώθηση της διαρκούς ανάπτυξης, βρίσκουμε τέσσερα θεμελιώδη στοιχεία:

- τη σοβαρότητα και το επείγον του προβλήματος
- τον διεπιστημονικό χαρακτήρα των ενδεχομένων λύσεων
- την παγκόσμια διάσταση της επίδρασής τους
- τις ηθικές απαιτήσεις της αυτογνωσίας, την αυτοπειθαρχία, την ακεραιότητα και τη δικαιοσύνη για όλους.

Αυτή η μοναδική συμβολή των Πανεπιστημίων εντούτοις, δεν

είναι φανερή. Απαιτούνται σχέδια ειδικών δράσεων όταν τα Πανεπιστήμια θα είναι έτοιμα να εκπληρώσουν κατά προτεραιότητα αυτόν το ρόλο τους. Το Πρόγραμμα του Σχεδιασμού της Δράσης της Παγκόσμιας Ένωσης Πανεπιστημίων (AIU) για τα Πανεπιστήμια (Kyoto 1993) αποδεικνύει ότι γι' αυτόν τον σκοπό όλα τα Πανεπιστήμια πρέπει να εντατικοποιηθούν στα πλαίσια του σχεδίου δράσης των για:

1. να υποχρεωθούν σε θεσμικό επίπεδο να σέβονται την αρχή και την πρακτική της συνεχούς ανάπτυξης στα πλαίσια του πανεπιστημιακού περιβάλλοντος και να μεταδίδουν αυτή την υποχρέωση στους φοιτητές τους, τους υπαλλήλους τους και στο κοινό γενικότερα.

2. να ενθαρρύνουν τις πρακτικές της διαρκούς κατανάλωσης μέσα στην ίδια της τη λειτουργία.

3. ν' αναπτύξουν τις ικανότητες των διδασκόντων για να διδάξουν τις βάσεις σχετικά με το περιβάλλον.

4. ν' αναπτύξουν στο προσωπικό τους και στους φοιτητές τους μια περιβαλλοντική προσέγγιση, οποιοσδήποτε και αν είναι ο τομέας σπουδών.

5. να χρησιμοποιήσουν τους πνευματικούς πόρους του Πανεπιστημίου για την ενδυνάμωση των προγραμμάτων περιβαλλοντικής παιδείας.

6. ν' αναπτύξουν τα διεπιστημονικά προγράμματα και τη συνεργασία στον τομέα της διαρκούς ανάπτυξης ως στοιχεία της κεντρικής αποστολής του Ιδρύματος και να ξεπεράσουν τους παραδοσιακούς φραγμούς μεταξύ των επιστημών και των τμημάτων.

7. να ισχυροποιήσουν τις ηθικές υποχρεώσεις της άμεσης πανεπιστημιακής κοινότητας δηλ. των φοιτητών, των διδασκόντων και του προσωπικού, ώστε να αντιληφθούν και να νικήσουν τις δυνάμεις που οδηγούν στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος, στις ανισότητες Βορρά Νότου και στις αδικίες μεταξύ των γενεών. Ακόμα να εργαστούν για να βοηθήσουν την πανεπιστημιακή κοινότητα, τους πτυχιούχους, τους φίλους και τις κυβερνήσεις που τη στηρίζουν (πανεπιστημιακή κοινότητα) να αποδεχτούν αυτές τις ηθικές υποχρεώσεις.

8. να προωθήσουν τα διεπιστημονικά δίκτυα των ειδικών για το περιβάλλον σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο, ώστε να διαδώσουν τις γνώσεις και να συνεργαστούν σε κοινά περιβαλλοντικά προγράμματα έρευνας και διδασκαλίας.

9. να προωθήσουν τη διακίνηση των διδασκόντων και των φοιτητών, ως βασικό στοιχείο της ελεύθερης ανταλλαγής των γνώσεων.

10. να διαμορφώσουν σχέσεις εταιρικής με άλλους κατάλληλους φορείς της κοινωνίας για τη μεταφορά των κατάλληλων καινοτόμων τεχνολογιών οι οποίες μπορούν να ενθαρρύνουν και να προωθήσουν τις προοπτικές της διαρκούς ανάπτυξης.

Για να επιτύχουν πλήρως την αποστολή τους και να μεταμορφωθούν σε πραγματικά κέντρα πνευματικής παραγωγής σ' αυτόν τον τομέα, τα πανεπιστήμια θα πρέπει να δώσουν ιδιαίτερη προσοχή στη μεγάλη θέληση των φοιτητών, του προσωπικού, των διδασκόντων και των ερευνητών στα πλαίσια της πανεπιστημιακής ζωής. Τα Πανεπιστήμια είναι κατ' αρχήν κέντρα γνώσης: όχι ιδρύματα κατάρτισης, αλλά χώροι κριτικής, ενδελεχούς σκέψης και επιστημονικής ανάπτυξης. Αυτό είναι που δικαιώνει την εκπαίδευση που προτείνουν. Εξάλλου, η επιστήμη δεν είναι ένα μάθημα (ένα γνωστικό αντικείμενο) παγιωμένο, ένα σύνολο ιδεών αποδεκτό από όλους, το οποίο τα Πανεπιστήμια μπορούν να εξαντλήσουν για να δώσουν ένα συμβατικό μάθημα, ώστε να επιτρέψουν στον κόσμο να δράσει στον τομέα του περιβάλλοντος.

Δεν υπάρχει καμιά συμφωνία ούτε μέσα στον επιστημονικό ούτε στον πολιτικό τομέα. Τα πάντα εξαρτώνται περισσότερο από τη βαθιά θέληση για επιστημονική ανάπτυξη, θέληση η οποία ούτε δύναται να προγραμματιστεί ούτε να οργανωθεί.

Τα αποτελέσματα εντούτοις είναι πολύ γνωστά και αρκετά ευκρινή, ώστε να υιοθετηθεί μια συνετή διαδικασία. Αλλά θα πρέπει να αποδείξουμε την πεποίθησή μας για τα ανωτέρω για να περάσουμε από το στάδιο της γνώσης και της δυνατότητας στο στάδιο της θέλησης και της τόλμης για να δράσουμε. Σ' αυτό το επίπεδο μια σωστή κατεύθυνση είναι απαραίτητη για να δεσμευτούμε στο δρόμο της ενεργούς συμμετοχής, η οποία θα επιτρέψει να προωθηθούν οι επιθυμητές εξελίξεις όπως:

1. η ενθάρρυνση της έρευνας και των σε συνεργασία διεπιστημονικών προγραμμάτων
2. η υποστήριξη της δημιουργίας διεπιστημονικών δικτύων ειδικών για το περιβάλλον σε τοπική, εθνική και διεθνή κλίμακα
3. η ενθάρρυνση τόσο του διδακτικού προσωπικού όσο και των φοιτητών στο να υιοθετήσουν μια οικολογική προοπτική / διάσταση σε οποιοδήποτε γνωστικό αντικείμενο και
4. η επικέντρωση του ενδιαφέροντος στις ηθικές υποχρεώσεις.

4. Η Ανωτάτη εκπαίδευση και το θέμα της διαρκούς ανάπτυξης

Τα Πανεπιστήμια αλλά ακόμα και όλα τα ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα έχουν όλο και περισσότερο συνειδητοποιήσει το ρόλο που καλούνται να παίξουν στην προετοιμασία των νέων γενιών για ένα βιώσιμο μέλλον. Ήδη από το τέλος της εποχής του '80 (η δημοσίευση της έκθεσης "Brundtland" χρονολογείται το 1987) και με αυξανόμενο ρυθμό από την εποχή της Διάσκεψης Κορυφής «Πλανήτης Γη» του Rio, οι παραπάνω οργανισμοί εντατικοποιήθηκαν στο να καθορίσουν αλλά και να επωμισθούν το ρόλο τους όσον αφορά την εκπαίδευση για ένα βιώσιμο μέλλον. Γι' αυτό το σκοπό, έχουν εκπονήσει και υιοθετήσει σε διάφορες χρονικές περιόδους και σε διαφορετικούς τόπους φιλόδοξες διακηρύξεις όπου υπάρχουν οι βασικές αρχές και οι στόχοι της διαδικασίας της μεταρρύθμισης, στην οποία είναι έτοιμα να δεσμευτούν. Θα μπορούσαμε να αναφερθούμε γι' αυτό το θέμα στα ακόλουθα έγγραφα:

- Διακήρυξη του Talloires των διοικούντων τα πανεπιστήμια για ένα βιώσιμο μέλλον (1990, Tufts University)
- Διακήρυξη του Halifax (AIU, UNU, AUCC και 20 Προέδρων Πανεπιστημίων διαφόρων χωρών, 1991)
- Διακήρυξη του Kyoto αναφορικά με τη διαρκή ανάπτυξη, της Διεθνούς Ένωσης Πανεπιστημίων (Association Internationale des Universites AIU, 1993) και
- Χάρτης των Πανεπιστημίων για τη διαρκή ανάπτυξη (CRE Copernicus, 1993).

Τελικά τα Πανεπιστήμια καλούνται καθημερινώς όλο και περισσότερο να παίξουν το ρόλο του επικεφαλής στην εκπόνηση ενός διεπιστημονικού τρόπου εκπαίδευσης που να περιέχει μια ηθική διάσταση, με στόχο να εφεύρει λύσεις στα προβλήματα τα συνδεδεμένα με τη διαρκή ανάπτυξη.

Τα Πανεπιστήμια οφείλουν λοιπόν να δεσμευτούν σε μια συνεχή διαδικασία, στοχεύουσα στην πληροφόρηση, στη μόρφωση και στην κινητοποίηση όλων των ενδιαφερομένων κοινωνικών κατηγοριών, σχετικά με τις επιπτώσεις της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και ειδικότερα της επίδρασης στην ανάπτυξη ανά τον κόσμο, καθώς και στις προϋποθέσεις που θα πρέπει να συγκεντρωθούν για να εξασφαλιστεί ένας βιώσιμος και δίκαιος κόσμος.

Περισσότερα από 200 Πανεπιστήμια από 42 χώρες είναι σήμερα μέλη της Ομάδας Talloires. Περίπου 250 Ιδρύματα υπέγραψαν το Χάρτη CRE-Copernicus. Πραγματικά, τα επιχειρήματά τους σ' αυτόν τον τομέα είναι σαφώς πολύ ρεαλιστικά, διότι ποτέ άλλοτε δεν έγινε τόσο αισθητή η αναγκαιότητα της ύπαρξης ενός εργατικού δυναμικού, μιας κοινότητας εκπαιδευμένων, καταρτισμένων και δραστηριοποιημένων πολιτών.

Αυτή η κατάσταση αποδίδεται στον υπερβολικά ανταγωνισμό χαρακτήρα της παγκόσμιας οικονομίας και ειδικότερα στην αυξανόμενη συνειδητοποίηση, ότι η οικονομική πρόοδος πρέπει να είναι θεμελιωμένη τόσο στις αναπτυσσόμενες, όσο και στις υπό ανάπτυξη χώρες πάνω στην αρχή της διαρκούς ανάπτυξης.

Τα ενδιαφερόμενα Πανεπιστήμια έχουν την πεποίθηση ότι η οικονομική πρόοδος και η προστασία του περιβάλλοντος είναι αδιάρρηκτα συνδεδεμένες. Η μία δεν προχωρά χωρίς την άλλη. Για να σιγουρευτούν ότι έγινε αντιληπτός αυτός ο δεσμός, προβλέπεται η εισαγωγή θεμάτων, που είναι συνδεδεμένα με το περιβάλλον, στο γενικό εκπαιδευτικό σύστημα, είτε πρόκειται για επίσημα προγράμματα ή προγράμματα κατάρτισης διαφόρων επιχειρήσεων. Από αυτή την άποψη, είναι εντελώς άχρηστο, να θεωρείται η περιβαλλοντική παιδεία ως μια ξεχωριστή κατηγορία: αυτό το οποίο ο κόσμος έχει πραγματικά ανάγκη είναι μια βασική εκπαίδευση καλύτερης ποιότητας. Τελικά, η ζήτηση γενικών επιστημόνων για το περιβάλλον είναι περιορισμένη. Σχετικά με αυτό που συμπεραίνεται με σαφήνεια από τις συνδιασκέψεις της Ένωσης των Πανεπιστημιακών Τμημάτων των Περιβαλλοντικών Σπουδών, είναι ότι χρειάζονται, χωρίς αμφιβολία, περισσότεροι περιβαλλοντικοί επιστήμονες μέσα στις διάφορες επιστήμες, όπως το Δίκαιο, τη Διαχείριση των Πόρων, τη Χημεία, την Ιατρική, την Τοξικολογία, τη Μηχανολογία. Ακόμα είναι ολοφάνερη η αναγκαιότητα της προετοιμασίας των μελλοντικών γιατρών στο να πληροφορούν το κοινό για τα προβλήματα που μπορούν να επιβαρύνουν το περιβάλλον και να επιμεληθούν της κατάρτισής του στον τομέα αυτό. Είναι αναμφισβήτητο ότι το να προχωρήσουμε στην οικολογική διάσταση των προγραμμάτων, δηλ. να δοθεί η δέουσα προσοχή στα οικολογικά θέματα (προβλήματα) μέσα στα προγράμματα των διαφόρων γνωστικών αντικειμένων, θα έδινε την ευκαιρία στους ειδικούς για το περιβάλλον να προσφέρουν την πιο εποικοδομητική συνδρομή τους.

Στο άμεσο μέλλον, αυτό το οποίο έχει σημασία, είναι να συνδεθούν οι οικολογικές δραστηριότητες με την παρακολούθηση

κατ' επιλογή πιλοτικών μαθημάτων, θεωρητικών και εργαστηριακών.

Τα Πανεπιστήμια όμως, μολονότι γνώριζαν καλώς ότι η οικονομική πρόοδος και η προστασία του περιβάλλοντος είναι άρρηκτα συνδεδεμένες, ευνόησαν δυστυχώς προοδευτικά τη διαρκή ανάπτυξη σε βάρος του περιβάλλοντος. Ιδιαίτερα, τα Πανεπιστήμια έδωσαν προτεραιότητα στην αναγκαιότητα να πραγματοποιήσουν μια απευθείας μεταφορά των γνώσεων (τεχνολογίας) προς όφελος των υπό ανάπτυξη χωρών. Τέτοιος λοιπόν είναι ο προσανατολισμός που υιοθετήθηκε από την Παγκόσμια Επιτροπή της διαρκούς ανάπτυξης στα πλαίσια κάθε Πανεπιστημίου, δηλ. η λειτουργία ενός προγράμματος εργασίας, προορισμένο να «εκλαϊκεύσει την έννοια της παιδείας για τη διαρκή ανάπτυξη και τα αντίστοιχα μηνύματα-κλειδιά». Αυτό δε, μπορεί να υλοποιηθεί με το να εντάξει τα περιβαλλοντικά, τα δημογραφικά, τα οικονομικά και άλλα προβλήματα που εμπεριέχονται στη σύνθετη έννοια της βιωσιμότητας. Αυτό το πρόγραμμα εργασίας (βλ. πίνακα 1) καθορίζει τις προτεραιότητες στις δραστηριότητες του Συστήματος των Ηνωμένων Εθνών και ειδικά της UNESCO (Ειδικός Οργανισμός για την Παιδεία και την Επιστήμη) ως επικεφαλής της υλοποίησης της Αρχής 36 της Δράσης 21, των Κυβερνήσεων, των μη Κυβερνητικών Οργανισμών (ONG), των Ιδρυμάτων της Ανωτάτης Εκπαίδευσης και των κυριότερων κοινωνικών ομάδων του ιδιωτικού τομέα.

Ήδη από τη Διάσκεψη Κορυφής «Πλανήτης Γη» του Rio (1992), είδε το φως μια νέα συμφωνία σε παγκόσμια κλίμακα, όσον αφορά τον καθοριστικό ρόλο που οφείλει να παίξει η παιδεία για να εξασφαλιστεί η διαρκής ανάπτυξη.

Η Αρχή 36, μια από τις 40 Αρχές της Δράσης 21, αναφέρεται στην «προώθηση της Παιδείας, της ευαισθητοποίησης του κοινού και της κατάρτισης». Έτσι λοιπόν, στο Rio όλες οι αναπτυγμένες και υπό ανάπτυξη χώρες, έμειναν σύμφωνες στο να αναγνωρίσουν ότι η παιδεία δέχεται «μια σοβαρή κριτική για κάθε τι που προωθεί μια διαρκή ανάπτυξη και βελτιώνει την ικανότητα των ατόμων να αντιμετωπίζουν περιβαλλοντικά και αναπτυξιακά προβλήματα».

Η Αρχή 36 έχει ευρύτατη σημασία αφού καλύπτει συγχρόνως τα συστήματα της θεσμοθετημένης εκπαίδευσης σε όλα τα επίπεδα, επιπλέον την επαγγελματική κατάρτιση και την αξιολόγηση των ανθρωπίνων πόρων, αλλά ακόμα και τη γεωργική και υγειονομική εκπαίδευση, την εκπαίδευση ενηλίκων καθώς και την επι-

κοινωνία σχετικά με το περιβάλλον και την ανάπτυξη. Η Αρχή 36 υπογραμμίζει σαφώς ότι η βασική εκπαίδευση αποτελεί το θεμέλιο κάθε παιδείας όσον αφορά το περιβάλλον και την ανάπτυξη και παραμένει για ένα μεγάλο αριθμό χωρών, μια προτεραιότητα συνδεδεμένη με τη γενική προσπάθεια και τον αγώνα για την καταπολέμηση της φτώχειας.

Η Αρχή 36 αποτελείται από τρεις ακόλουθους τομείς δράσεις του «Προγράμματος»:

Τομέας 1: Επαναπροσανατολισμός της Παιδείας προς μια διαρκή ανάπτυξη

Τομέας 2: Καλύτερη / ευρύτερη ευαισθητοποίηση του κοινού

Τομέας 3: Προώθηση της κατάρτισης

Πρόκειται για μια Αρχή διατμηματική και γι' αυτό το λόγο, θεωρείται ότι είναι συνδεδεμένη με το σύνολο σχεδόν των άλλων θεμάτων της Δράσης 21.

Πίνακας 1:
Πρόγραμμα εργασίας της Επιτροπής (CDD)
για τη Διαρκή Ανάπτυξη:
Παιδεία, ευαισθητοποίηση του κοινού και κατάρτιση

Προτεραιότητες για τις οποίες συμφώνησε η Επιτροπή για τη Διαρκή Ανάπτυξη (Commission du développement durable CDD)	Κυριότεροι εμπλεκόμενοι Οργανισμοί (Αρχές)
A Δημιουργία μιας ευρείας παγκόσμιας συμμαχίας, έχοντας υπόψη την αποκτηθείσα πείρα και η οποία θα ενθαρρύνει τη συγκρότηση δικτύων	Γενικός Ανάδοχος: UNESCO σε συνεργασία με το PNUΕ (Programme des Nations Unies sur l' Environnement), το UICN και άλλες αρχές-κλειδιά
B Ένταξη της υλοποίησης των συστάσεων που αφορούν την Παιδεία, την ευαισθητοποίηση	Το Σύστημα των Ηνωμένων Εθνών, κυβερνήσεις, οι κυριότερες ομάδες αποφάσεων σε τοπικό, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο
Γ Κατάθεση απόψεων/εισηγήσεων σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο η εκπαίδευση και η κατάρτιση δύνανται να ενταχθούν στις εθνικές εκπαιδευτικές πολιτικές	Η UNESCO, σε συνεργασία με άλλους κυβερνητικούς και μη κυβερνητικούς οργανισμούς

Δ	Εκλαίκευση του νοήματος της παιδείας για διαρκή ανάπτυξη και των αντίστοιχων μηνυμάτων-κλειδιών	Η UNESCO
Ε	Πρώθηση της προόδου της κατάρτισης και της Παιδείας σε εθνικό επίπεδο	Οι κυβερνήσεις με τη συνδρομή του Συστήματος των Ηνωμένων Εθνών και άλλων εταιρών
Ζ	Προσφορά οικονομικής και τεχνολογικής στήριξης	Οι αναπτυγμένες χώρες, Διεθνείς Οργανισμοί, ιδιωτικός τομέας
Η	Σύναψη νέων συμφωνιών εταιρικής σχέσης μεταξύ διαφόρων φορέων της κοινωνίας. Χρήση των νέων τεχνολογιών της επικοινωνίας. Σεβασμός της πολιτισμικής ποικιλομορφίας	Οι εκπαιδευτικοί, οι επιστήμονες, κυβερνήσεις, οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί, ο ιδιωτικός τομέας, οι νέοι, τα Μ.Μ.Ε. και άλλες βασικές ομάδες
Θ	Εργασία σε συνεργασία με τη νεολαία	Οι κυβερνήσεις και άλλοι εμπλεκόμενοι φορείς
Ι	Ανάλυση των συμφωνηθέντων επενδύσεων για την παιδεία	Τα δημιουργημένα ιδρύματα από τις συμφωνίες του Bretton Woods
Κ	Υπολογισμός των προσωρινών αποτελεσμάτων του προγράμματος εργασίας αναφορικά με το κεφάλαιο 36, κατά την αξιολόγηση του 1997	Η Γενική Γραμματεία του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών
Λ	Δημιουργία των αναλόγων σχέσεων με τα προγράμματα της εργασίας της Επιτροπής της Διαρκούς Ανάπτυξης (CDD) αναφορικά με την τροποποίηση των τρόπων παραγωγής και κατανάλωσης	Το Σύστημα των Ηνωμένων Εθνών, οι κυβερνήσεις και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις

Η καινούρια, παγκόσμια συμφωνία βασίζεται πάνω σε ένα νέο όραμα παιδείας και ευαισθητοποίησης του κοινού που θεωρούνται ως ουσιώδεις προϋποθέσεις της διαρκούς ανάπτυξης και ως ένα μέσο για την πραγματοποίηση προόδων μέσα και σε άλλους τομείς, όπως η επιστήμη, η τεχνολογία, το δίκαιο και η παραγωγή. Η παιδεία σήμερα θεωρείται ως προετοιμασία για τη ζωή: πρόκειται δηλ. για την εγγύηση της εξασφάλισης της απασχόλησης και της ικανότητας προς εργασία, της ανταπόκρισης στα αιτήματα μιας κοινωνίας σε ταχύτατη εξέλιξη, καθώς και στις τεχνολογικές

αλλαγές, οι οποίες σήμερα κατευθύνουν άμεσα ή έμμεσα κάθε μορφή ύπαρξης και τέλος, της απόκτησης της ευτυχίας, της ευημερίας και της ποιότητας ζωής.

Η παιδεία λοιπόν έχει εκ νέου οριστεί ως η συνεχής διαδικασία που πρέπει να είναι, όχι μόνο εκ νέου επιβεβαιωμένη, αλλά αναδομημένη και μεταρρυθμισμένη σε συνάρτηση με τις καινούργιες ανάγκες. Η Παγκόσμια Συνδιάσκεψη για την Ανωτάτη Εκπαίδευση ήταν προορισμένη να καθορίσει «το όραμα και τις δράσεις» τις απαραίτητες για τη στήριξη αυτής της διαδικασίας. Μία εξ αυτών των προϋποθέσεων είναι η πραγματοποίηση του στόχου της διαρκούς ανάπτυξης, βασικής έννοιας που περικλείει πολυάριθμες επιπτώσεις για τα προγράμματα όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης. Η εξέταση του θέματος «προετοιμασία ενός βιώσιμου μέλλοντος: Ανωτάτη Εκπαίδευση και διαρκής ανάπτυξη» είναι μια πρώτη προσπάθεια για τον καθορισμό των οραμάτων και των απαραίτητων δράσεων που θα εξασφαλίσουν, σ' αυτόν τον τομέα (διαρκή ανάπτυξη) μια αυξανόμενη αποτελεσματικότητα της ανωτάτης εκπαίδευσης.

Από αυτή την άποψη, η Ανωτάτη Εκπαίδευση έχει χρέος να συμβάλει στην υλοποίηση προγραμμάτων της Επιτροπής για τη Διαρκή Ανάπτυξη (CDD).

5. Μια πραγματικότητα που γίνεται δύσκολα αντιληπτή

Η αξιολόγηση, πέντε χρόνια μετά από τη Διάσκεψη Κορυφής «Πλανήτη Γη» (που οργανώθηκε στο Rio από την Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών, 1992), των απορρεόντων αποτελεσμάτων από τη Δράση 21, δεν ήταν ενθαρρυντική, γιατί δε δόθηκαν οι αναμενόμενες απαντήσεις. Ο απολογισμός επίσης για τα Πανεπιστήμια δεν ήταν σίγουρα περισσότερο ευνοϊκός. Δεν έλειψαν βεβαίως οι καλές προθέσεις και η σωστή αντίληψη των προβλημάτων, αλλά αποδείχθηκε δύσκολη η συγκεκριμενοποίηση της συνεχώς μεταβαλλόμενης πραγματικότητας.

Δυο χρόνια μετά, περίπου 250 Πανεπιστήμια υπέγραψαν τον «Πανεπιστημιακό Χάρτη για τη διαρκή ανάπτυξη» αλλά λιγοστά υπήρξαν τα Ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια που αποδείχθηκαν ικανά να πραγματοποιήσουν προόδους στη διεξαγωγή προγραμμάτων για τη διαρκή ανάπτυξη. Ακόμη, παραμένει ανεπαρκής η «ειλικρινής

θέληση» του προσωπικού και των φοιτητών να συμβάλουν προοδευτικά στην καθημερινή πραγματικότητα της λειτουργίας του ιδρύματος.

Η κατάσταση, από την πλευρά των φοιτητών, είναι ίσως πιο ενθαρρυντική και συνεχώς εξελίσσεται. Η δημιουργία της «Παγκόσμιας Οργάνωσης Φοιτητών για τη Δράση υπέρ του Περιβάλλοντος» (The Global Organisation of the Students for Environmental Action GOSEA) αποτελεί ένα πολύ ενθαρρυντικό σημάδι.

Σε πολλές περιπτώσεις, είναι απαραίτητη η ειλικρινής προσχώρηση των διοικούντων των Πανεπιστημίων στην προώθηση της διαρκούς ανάπτυξης. Παρ' όλα αυτά, η πραγματική στράτευση, η συνέχεια και η συνεκτικότητα στη δράση εκ μέρους των φοιτητών, αποδεικνύονται ως στοιχεία αρκετά αποτελεσματικά. Αντιθέτως, συχνά δικαιολόγησαν την αργοπορία της υλοποίησης των δραστηριοτήτων λόγω της έλλειψης προσωπικού, του «φόρτου» της διδασκαλίας, των οικονομικών προβλημάτων, της έλλειψης χρόνου και τέλος της απουσίας σημαντικών μέσων.

Έχοντας υπόψη τα παραπάνω, καταφαίνεται ότι είναι αναγκαίο η έρευνα να μην προσανατολιστεί στα οράματα, αφού αυτά υπάρχουν και ήδη έχουν αναλυθεί, αλλά περισσότερο να ασχοληθεί κανείς επισταμένα με την πραγματικότητα και τη δυσκολία να γίνουν συγκεκριμένες οι ωραίες ιδέες. Ένα βασικό μειονέκτημα είναι ότι η έρευνα δεν παρήγαγε όλες τις απαραίτητες λύσεις για να μπορέσουμε να εφαρμόσουμε τις ιδέες και τα ιδανικά. Η έρευνα θα μπορούσε λοιπόν να δώσει μεγαλύτερη βαρύτητα στα ακόλουθα σημεία:

1. Πώς θα δημιουργηθεί μια σχέση πιο πρακτική μεταξύ των προβλημάτων και των προσδοκιών σχετικά με το περιβάλλον και πώς στον τομέα της ανάπτυξης;

2. Σε τι θα πρέπει να καταλογίσουμε (να αποδώσουμε) την αργοπορία με την οποία άρχισαν να πραγματοποιούνται τα οράματα, τα υπάρχοντα σ' αυτόν τον τομέα και συχνά μάλιστα την απουσία της εφαρμογής τους;

3. Με ποιό μοναδικό τρόπο και με ποιούς τύπους οργάνων θα ήταν εφικτό να εντατικοποιηθεί και να ισχυροποιηθεί η «βαθιά θέληση»;

4. Ειδικότερα: πώς η διάδραση μεταξύ των Ιδρυμάτων της Ανωτάτης Εκπαίδευσης και της κοινωνίας γενικότερα, θα ήταν δυνατόν να ισχυροποιηθεί για να ευνοήσει περισσότερο τη ζητούμενη διαρκή ανάπτυξη, αρχίζοντας από το «τοπικό» περιβάλλον;

Η πρώτη ερώτηση τονίζει περισσότερο την ισορροπημένη έναρξη των οικολογικών, τεχνολογικών, οικονομικών και κοινωνικοπολιτιστικών όψεων της διαρκούς ανάπτυξης. Οι δύο επόμενες ερωτήσεις (δεύτερη και τρίτη) είναι στενά συνδεδεμένες με τα ακόλουθα ερωτήματα, στα οποία και στηρίζονται:

1. Πώς να ενθαρρύνουμε τα Πανεπιστήμια να οργανώσουν τα προγράμματα διδασκαλίας και την έρευνά τους «για να παράγουν πράσινα διπλώματα» με τον ίδιο τρόπο που ζητήθηκε από το δημόσιο και ιδιωτικό τομέα να βελτιώσουν τα προϊόντα τους και την πολιτική τους εδώ και μια εικοσαετία;

2. Πώς να παρακινήσουμε το δημόσιο και ιδιωτικό τομέα με την ιδιότητα του εργοδότη, να απαιτήσουν από τους πτυχιούχους ορισμένες γνώσεις και ικανότητες για να προσθέσουν μια οικονομική και πολιτική διάσταση στα προϊόντα τους και στις υπηρεσίες τους; Τί μπορεί να κινητοποιήσει τους φοιτητές και τα Πανεπιστήμια;

3. Πώς μπορεί να γίνει ώστε τα «Πράσινα Πανεπιστήμια» ν' αποκτήσουν, όλο και περισσότερο, τα άμεσα οφέλη από τις επενδύσεις τους;

Τα Πανεπιστήμια, αφού απαντήσουν σ' αυτά τα ερωτήματα, θα πρέπει να ασχοληθούν με την επίλυση των προβλημάτων του ακόλουθου τύπου:

- Πώς να αναπτύξουν και να ενθαρρύνουν την διεπιστημονικότητα;
- Πώς θα πλησιάσουν περισσότερο τη γνώση (τη θεωρία) με τις πρακτικές εφαρμογές;
- Ποιες τροποποιήσεις θα πρέπει να επιφέρουν στα προγράμματα και στα ιδρύματα της Ανωτάτης Εκπαίδευσης, για να προετοιμάζονται καλύτερα οι μελλοντικές γενιές έναντι καταστάσεων και σύνθετων προβλημάτων, συμπεριλαμβανομένων και των ηθικών διλημάτων;
- Πώς θα προωθηθεί η συνεργασία μεταξύ των εθνικών, περιφερειακών, διεθνών και παγκόσμιων ιδρυμάτων, στον τομέα διαρκούς ανάπτυξης, για να βοηθηθούν στο να αντιληφθούν καλύτερα τις διάφορες απόψεις-θέσεις και να κερδίσουν σε αποτελεσματικότητα;

Το τελευταίο ερώτημα επικεντρώνεται στις σχέσεις μεταξύ των Ιδρυμάτων της Ανωτάτης Εκπαίδευσης και του εξωτερικού κόσμου. Στις διάφορες διακηρύξεις που αναφέρθηκαν ανωτέρω, τρεις απόψεις είναι οι επικρατέστερες:

- Οι σχέσεις με τους φοιτητές και άλλους, μέσα σ' έναν κόσμο όπου η ικανότητα προς εργασία και η δια βίου εκπαίδευση αποτελούν βασικά στοιχεία.
- Οι σχέσεις με τις κυβερνήσεις και άλλους πρωταγωνιστές σε ό,τι αφορά τη λειτουργία της αρμοδιότητάς των δια της οποίας δημιουργούν τις προϋποθέσεις που επιτρέπουν στα Πανεπιστήμια να εκτελούν την αποστολή τους μέσα σε καλές συνθήκες.
- Οι σχέσεις με πολλούς εταίρους μέσα στα διάφορα όργανα της κοινωνίας, οι οποίες επιτρέπουν την ανάθεση διανεμημένων αρμοδιοτήτων καθώς και τη συνεργασία στους τομείς που συνδέονται με τη διαρκή ανάπτυξη σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο ειδικότερα.

6. Επαναπροσανατολισμός της Ανωτάτης Εκπαίδευσης

Από την εποχή που η Επιτροπή της Συνεχούς Ανάπτυξης (CDD) των Ηνωμένων Εθνών υιοθέτησε το πρόγραμμα εργασίας σχετικά με την παιδεία, την ευαισθητοποίηση του κοινού και την κατάρτιση (βλ. πίνακα 1), μια σπουδαία εργασία εκπληρώθηκε για την «εκλαΐκευση της έννοιας της Παιδείας για τη Διαρκή Ανάπτυξη και των αντίστοιχων μηνυμάτων-κλειδιά». Ειδικά η UNESCO προσέφερε τη συμβολή της με την ιδιότητα του Γενικού Αναδόχου του Κεφαλαίου 26 της Δράσης 21, χάρη του διεπιστημονικού προγράμματος «Εκπαιδεύω για ένα βιώσιμο μέλλον». Η επεξεργασία των ιδεών κατέληξε τελικά στην εκπόνηση ενός προπαρασκευαστικού εγχειριδίου με τίτλο «Εκπαιδεύω για ένα βιώσιμο μέλλον: ένα όραμα διεπιστημονικό για την από κοινού σχεδιαζόμενη δράση». Οι προτάσεις αυτού του εγχειριδίου χρησίμευσαν στη συζήτηση σχετικά με το Κεφάλαιο 36 κατά την 6η Σύνοδο της Επιτροπής Διαρκούς Ανάπτυξης (CDD), που έλαβε χώρα στις 20 Απριλίου 1997. Στο τελικό κείμενο αυτής της Συνόδου η CDD καλεί με ευκρινή τρόπο την Παγκόσμια Συνδιάσκεψη για την Ανωτάτη Εκπαίδευση (5-9 Οκτωβρίου 1998):

- Να ασχοληθεί επισταμένα με το πρόβλημα που προκύπτει από τον τρόπο της προώθησης και της ισχυροποίησης ενός διεπιστημονικού οράματος στα προγράμματα των Πανεπιστημίων

και στα ερευνητικά σχέδια για ένα διαρκές μέλλον και να σχεδιάσει τη συνέχιση της προσαρμογής των συστημάτων της Ανωτάτης Εκπαίδευσης, ανάλογα με τις ανάγκες σ' αυτόν τον τομέα.

- Να αφοσιωθεί στη μελέτη του τρόπου με τον οποίο η μεταρρύθμιση της Ανωτάτης Εκπαίδευσης δύναται να ευνοήσει τη διαρκή ανάπτυξη.

Εκτός αυτών, στην 6η Σύνοδο, η Επιτροπή Διαρκούς Ανάπτυξης (CDD):

- Αναγνώρισε το σημαντικό ρόλο που παίζουν τα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, ειδικά τα Πανεπιστήμια, στη συνέχιση της εφαρμογής της Δράσης 21, κυρίως σε τοπικό επίπεδο.
- Κάλυψε την UNESCO, συνεργαζόμενη στενά με τα ενδιαφερόμενα ιδρύματα και τους Παγκόσμιους Οργανισμούς, να διατυπώσουν Οδηγίες (Directives) για να επαναπροσανατολίσει την κατάρτιση των διδασκόντων προς τη διαρκή ανάπτυξη.
- Παρακάλεσε επισταμένως τα Ιδρύματα της Ανωτάτης Εκπαίδευσης, με τη στήριξη των Δημοσίων και Πανεπιστημιακών Αρχών να προσαρμόσουν τα προγράμματα διδασκαλίας των και της έρευνας των, με τρόπο ώστε να δημιουργηθεί μια διεπιστημονική διαδικασία που θα θεραπεύει τα προβλήματα που προκύπτουν από τη διαρκή ανάπτυξη.
- Υπογράμμισε ότι είναι απαραίτητο να βελτιωθούν οι διαδικασίες της παραγωγής, της διάδοσης και χρήσης, οι οποίες αφορούν την επιστήμη στην υπηρεσία της διαρκούς ανάπτυξης και να υλοποιηθούν δραστηριότητες διεπιστημονικής έρευνας με χαρακτηριστικά πιο ρεαλιστικά, ευνοώντας περισσότερο την πρόληψη και την έγκαιρη διάγνωση των προβλημάτων, γεγονός που διευκολύνει την καλύτερη εκμετάλλευση των πιθανών δυνατοτήτων.

Μεγάλος αριθμός Συστάσεων επικεντρώνεται πάνω στη συνεργασία, στη δημιουργία κοινών δράσεων και στην ανταλλαγή πληροφοριών.

Στο εγχειρίδιο της UNESCO «Εκπαιδεύω για ένα βιώσιμο μέλλον» (Eduquer pour un avenir viable) στη σελίδα 24, αναφέρονται τα ακόλουθα:

«Για τον επαναπροσανατολισμό της Παιδείας προς μια προοπτική βιωσιμότητας, πρέπει να αντιληφθούμε ότι οι διαχωρισμοί δεν μπορούν πια να υπάρχουν και οι παραδοσιακές κατηγορίες, δεν μπορούν πια να παραμένουν απομονωμένες η μία από την

άλλη και ότι πρέπει να λειτουργούν όλο και περισσότερο, χρησιμοποιώντας τις πολλαπλές όψεις των επιστημών, με σκοπό την κατανόηση της πολυπλοκότητας των προβλημάτων του σημερινού κόσμου. Αυτό είναι ήδη μια πραγματικότητα στο εσωτερικό του ιδίου του τομέα της Παιδείας, όπου η διεπιστημονικότητα κερδίζει έδαφος αργά και δύσκολα, αλλά συγχρόνως και μεταξύ των ειδικών της Παιδείας, του εργασιακού χώρου και της ψυχαγωγίας, στο μέτρο, όπου η αντίληψη της δια βίου εκπαίδευσης εμφανίζεται ως ένα από τα κλειδιά του προγραμματισμού της ανάπτυξης των εκπαιδευτικών συστημάτων. Πράγματι αυτό είναι σωστό όσον αφορά το σύνολο, το πιο σπουδαίο απ' όλα: δηλ. αυτό που χωρίζει τα μέρη που αποτελούν τμήματα του εκπαιδευτικού συστήματος από εκείνα που βρίσκονται στο περιθώριο αυτού.

Τελικά, η παιδεία, για να προχωρήσει προς την κατεύθυνση της συνεχούς ανάπτυξης, θα πρέπει όχι μόνο να συνεχίζεται καθόλη τη διάρκεια της ζωής, αλλά ακόμα να είναι πολύμορφη σαν την ίδια τη ζωή, να είναι στην υπηρεσία όλων, να θέτει προς όφελος όλων, όλους τους τομείς της γνώσης και να προσπαθεί την ένταξη της μάθησης σε όλες τις δραστηριότητες της κοινωνίας.

Όσον αφορά τη διαρκή ανάπτυξη, είναι αδύνατο να πούμε εκ των προτέρων με ακρίβεια ποια θα είναι τα βασικότερα ερωτήματα για τα οποία θα πρέπει να προετοιμάσουμε την ανάλογη πληροφορόρηση μέσα σε πέντε, δέκα, είκοσι ή πενήντα χρόνια. Αντιθέτως, αυτό το οποίο είναι προβλέψιμο, είναι ότι αυτά τα γεγονότα και τα νέα στοιχεία δεν θα ενταχθούν μέσα στις τεχνητές υποδιαιρέσεις της γνώσης, που υφίστανται εδώ και έναν αιώνα. Είναι λοιπόν πιθανόν, για να αντιληφθούμε και να επιλύσουμε τα πολύπλοκα προβλήματα, να χρειαστούμε μια διαρκώς αυξανόμενη συνεργασία μεταξύ των επιστημονικών τομέων, καθώς και μεταξύ των θετικών και των κοινωνικών επιστημών.

Εν κατακλείδι, ο επαναπροσανατολισμός της παιδείας προς την κατεύθυνση της διαρκούς ανάπτυξης θα απαιτήσει σοβαρές αλλαγές και μάλιστα ριζοσπαστικές, σχεδόν σε όλους τους τομείς»

Πράγματι, οι αλλαγές θα είναι ριζοσπαστικές σχεδόν σε όλους τους τομείς. Παρ' όλα αυτά το καθοριστικό ερώτημα που τίθεται είναι να γνωρίζει κανείς, εάν μια προσαρμογή, δηλ. μια μεταρρύθμιση των συστημάτων της Ανωτάτης Εκπαίδευσης, θα είναι απαραίτητη για να ευνοήσει τη διαρκή ανάπτυξη στα πλαίσια μιας προοπτικής για προετοιμασία των εν λόγω αλλαγών.

Ας μας επιτραπεί να έχουμε τις αμφιβολίες μας γι' αυτό, για τους δύο παρακάτω λόγους:

1. Τα συστήματα της Ανωτάτης Εκπαίδευσης διαφέρουν ευρέως από χώρα σε χώρα και έχουν εξελιχθεί πολύ τις τελευταίες δεκαετίες. Συχνά είναι οι βασικές διαφορές μεταξύ των χωρών και των ιδρυμάτων που καθιστούν τόσο δύσκολη τη διεθνή συνεργασία μεταξύ των Πανεπιστημίων.

2. Αγνοούμε ποια είναι τα ερωτήματα και τα προβλήματα που οφείλουμε να τακτοποιήσουμε στο εγγύς μέλλον και ποιού θα είναι οι συνδυασμοί των ικανοτήτων που θα αποδειχθούν οι περισσότερο παραγωγικοί.

Επιπλέον, οι διάφορες όψεις της διαρκούς ανάπτυξης θα λάβουν σπουδαιότητα μέσα σε όλους τους τομείς της γνώσης, με την προϋπόθεση ότι *«για να βαδίζει κανείς προς την κατεύθυνση της διαρκούς ανάπτυξης θα πρέπει και η παιδεία να είναι επίσης πολύμορφη, πολυδιάστατη, όπως και η ίδια η ζωή»*.

Το πρόβλημα εντοπίζεται όχι στο επίπεδο των συστημάτων ή των δομών, αλλά στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι ενεργούν. Η αλλαγή πρέπει να πραγματοποιηθεί στο μυαλό και να απορρέει από τη βαθιά θέληση των ατόμων. Τα άτομα πρέπει να είναι έτοιμα να συνεργαστούν με τρόπο πολύ εύκαμπτο πέρα από τα σύνορα των γνωστικών αντικειμένων (των επιστημών) και των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Είναι απαραίτητο να αντιληφθούμε την αργή εξέλιξη της έννοιας της ειδικότητας:

Ένας πραγματικά ειδικός είναι συχνά κάποιος του οποίου το πνεύμα, με γνώμονα την ακρίβεια και τον πλούτο των γνώσεων, μπορεί συνεχώς και σταθερά ν' ανοιχθεί και προς άλλους τομείς και τρόπους μάθησης για να δραστηριοποιήσει τις γνώσεις του και να τις συνδέσει με όλες τις μορφές της γνώσης.

Αυτό δε σημαίνει ότι καμία αλλαγή δε θα λάβει χώρα στην κλίμακα του συστήματος. Συνεχώς θα γίνονται αλλαγές, όπως και στο παρελθόν. Εντούτοις, δεν είναι τόσο ικανές, ούτε αρκετές από μόνες τους, για να προωθήσουν τις απαραίτητες ριζοσπαστικές μεταρρυθμίσεις. Το σχέδιο της Δράσης οφείλει μάλλον να έχει ως στόχο μέτρα τα οποία θα επιδράσουν καταλυτικά στη βαθιά θέληση των ατόμων, ώστε να υποχρεωθούν να σταθούν στο ύψος των περιστάσεων και έτσι να επαναπροσανατολίσουν βαθμhdόν την Ανωτάτη Εκπαίδευση προς την κατοχύρωση της διαρκούς ανάπτυξης.

7. Συμπεράσματα-στρατηγικές για το μέλλον

«Η στρατηγική για το μέλλον» πρέπει να έχει ως στόχο την κάλυψη του χάσματος μεταξύ θεωρίας και πρακτικής, καθώς και μεταξύ των ιδανικών και της πραγματικότητας. Με σκοπό την προετοιμασία των μελλοντικών γενιών για ένα βιώσιμο μέλλον, είναι αναγκαίο να συνειδητοποιήσουν οι νέοι την πολύπλοκη φύση και την αλληλεξάρτηση των προβλημάτων του περιβάλλοντος, αλλά ακόμα και τις πολύπλευρες σχέσεις μεταξύ του περιβάλλοντος και της συνεχούς ανάπτυξης.

Οι νέοι οφείλουν να συνειδητοποιήσουν ότι αυτές οι προτεινόμενες λύσεις χρειάζονται μια στενή συνεργασία μεταξύ των ειδικών όλων των ειδικοτήτων, μια συνεργασία και μια αμοιβαία κατανόηση μεταξύ των πρακτικών, των θεωρητικών και των διοικούντων, αλλά ακόμα και μεταξύ των ατόμων διαφόρων κοινωνικο-παγγελματικών προελεύσεων. Ακόμα, οι νέοι καλούνται να συγκεκριμενοποιούν αυτές τις γνώσεις ώστε ν' αντιλαμβάνονται τι σημαίνει πραγματικά η έκφραση «σκέπτομαι παγκοσμίως, πράττω τοπικά».

Τα Πανεπιστήμια αλλά επίσης και όλα τα Ιδρύματα της Ανωτάτης Εκπαίδευσης, οφείλουν πρωτίστως απ' όλους τους φορείς να δίνουν το παράδειγμα με τον τρόπο που διοικούν τα συμφέροντά τους. Τα Πανεπιστήμια έχουν την υποχρέωση να θέτουν τους φοιτητές απέναντι στα προβλήματα της διαρκούς ανάπτυξης, όχι μόνο κατά το χρονικό διάστημα της παρακολούθησης των κυριότερων ή δευτερευόντων προγραμμάτων, αλλά επίσης και όταν ερευνούν, στα πλαίσια ειδικών προγραμμάτων, τα προβλήματα που έχουν ολοφάνερα επιπτώσεις στον τομέα της διαρκούς ανάπτυξης. Η οικολογία πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Τα Πανεπιστήμια, στα πλαίσια των ερευνητικών δραστηριοτήτων τους, υποχρεούνται με κάθε μέσο να συμβάλουν με αξιόλογο τρόπο στην κατανόηση και στην επίλυση των προβλημάτων της διαρκούς ανάπτυξης, κυρίως από ηθικής άποψης. Οφείλουν ακόμα να διατηρούν συναισθηματικές σχέσεις με τις κοινωνίες από τις οποίες εξαρτώνται και να μοιράζονται τις σύγχρονες πρωτοπόρες γνώσεις που αφορούν τη διαρκή ανάπτυξη, χωρίς κανένα περιορισμό με τα άλλα Πανεπιστήμια του πλανήτη και με όλους τους ενδιαφερόμενους φορείς που συνθέτουν την κοινωνία.

Προτείνονται λοιπόν έξι βασικές Συστάσεις:

1. Δημιουργία μιας «Ομάδας Πανεπιστημίων» για ένα βιώσιμο μέλλον, προορισμένη να προωθεί τη συνεργασία αναφορικά με την τεχνογνωσία, την έρευνα και τη δράση μεταξύ όλων των Ιδρυμάτων της Ανωτάτης Εκπαίδευσης, συμπεριλαμβάνοντας σ' αυτή την ομάδα εκείνους εκ των φοιτητών και εκείνους εκ του προσωπικού που είναι διατεθειμένοι να εργαστούν για μια πιο αποτελεσματική συμβολή της ανωτάτης εκπαίδευσης στη διαρκή ανάπτυξη, μέσω ειδικών προγραμμάτων διδασκαλίας και έρευνας. Αυτή η συμβολή συνίσταται κυρίως στην προετοιμασία των πτυχιούχων για τις υψηλές απαιτήσεις της σύγχρονης αγοράς εργασίας.

2. Η δημιουργία ενός ηλεκτρονικού δικτύου, εγκαθιστώντας έναν κόμβο (ιστοσελίδα) που θα περιέχει κυρίως καταλόγους ηλεκτρονικών συζητήσεων, με σκοπό την άμεση και ταχεία ανταλλαγή ιδεών, προτάσεων, πληροφοριών, παραδειγμάτων, επιτυχημένων εφαρμογών (εμπειριών), που αναφέρονται στη διοίκηση, στη διαχείριση, στη διδασκαλία, στην κατάρτιση, στην έρευνα και στη μεταφορά τεχνογνωσίας στα πλαίσια του πανεπιστημιακού τομέα αναφορικά με τη διαρκή ανάπτυξη. Αυτό το δίκτυο πρέπει να είναι συνδεδεμένο με το Διεθνές Μητρώο Καινοτόμων Μεθόδων που ίδρυσε πρόσφατα η UNESCO. Η Υπηρεσία Τύπου του Πανεπιστημίου των Ηνωμένων Εθνών (UNU) θα μπορούσε να διαδώσει τις απαραίτητες πληροφορίες με τη μορφή CD-Rom με αποδέκτες τους εταίρους του δικτύου, όταν η επικοινωνία δια της ηλεκτρονικής οδού δεν είναι εύκολη λόγω χρόνου ή και χρημάτων.

3. Η θεσμοθέτηση ενός βραβείου με τίτλο «Βιώσιμο Μέλλον» για Οργανισμούς ή άτομα που έχουν προσφέρει αξιόλογες υπηρεσίες για την προώθηση της διαρκούς ανάπτυξης στους παρακάτω τομείς.

1. Διαχείριση και εσωτερική διοίκηση των Πανεπιστημίων.
2. Διάδοση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης.
3. Έρευνα και ανάπτυξη.

Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στις καλύτερες μελέτες των περιπτώσεων που εντάσσουν τα προβλήματα του περιβάλλοντος στις διάφορες επιστήμες. Καλό θα ήταν να προκηρυχθούν χωριστοί διαγωνισμοί για κάθε γνωστικό αντικείμενο. Η οργάνωση «τελετών απονομής των βραβείων» κατά τις Συνόδους της «Ομάδας των Πανεπιστημίων για ένα βιώσιμο μέλλον» θα συνέβαλε κατά πολύ στη διάδοση της ιδέας της «διαρκούς ανάπτυξης».

4. Η σύσταση ενός «Συστήματος παρακολούθησης» πάνω στο θέμα «Προετοιμασία ενός βιώσιμου μέλλοντος». Η παρακολούθη-

ση πρέπει να ανάγεται στις δομές, στις στρατηγικές και στους μηχανισμούς που διευκολύνουν την υλοποίησή τους στα πλαίσια των πανεπιστημίων.

Χρειάζεται ακόμα να δοθεί έμφαση στη στήριξη που προσφέρεται στα συμμετέχοντα Ιδρύματα για να βελτιώσουν διαδοχικά την αποτελεσματικότητά τους στα προγράμματα για τη βελτίωση του περιβάλλοντος. Τέτοιες Ενώσεις, όπως η Ένωση Πανεπιστημίων του Commonwealth, η Ομάδα του Talloires, η Ένωση Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων CRE-Copernicus, των Πανεπιστημίων Ασίας και Ειρηνικού (AUAP), οπωσδήποτε έχουν τις δυνατότητες να δραματίσουν έναν πρωταρχικό ρόλο ως προς αυτή την κατεύθυνση.

Αυτές οι παρακολουθήσεις, θα στηρίζονται πάνω στην αυτοαξιολόγηση που θα προηγείται της αξιολόγησης από μεικτές ομάδες των εταίρων. Οι προαναφερόμενες αξιολογήσεις δε θα είναι σποραδικές αλλά αντιθέτως, θα είναι καταχωρημένες σε μια διαδικασία που θα περιέχει κυρίως επισκέψεις ελέγχου –εκ μέρους των πανεπιστημίων– των αρμόδιων πολιτικών, που θα στοχεύουν στην ενθάρρυνση για την υιοθέτηση ικανών να βελτιώσουν την αποδοτικότητά τους.

Τα Πανεπιστήμια (ή πανεπιστημιακές σχολές) θα μπορούν ν' αποκτούν ένα «Δίπλωμα» (πιστοποιητικό) ως «Πράσινο Πανεπιστήμιο» από την ISO. Αυτό το «Πιστοποιητικό» θα πρέπει να θεσμοθετηθεί σε συνεργασία με τους βιομηχανικούς παράγοντες και τους μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς (ONG) που θα υπερασπίσουν το περιβάλλον.

5. Η εκπόνηση μιας «Μελέτης των δυνατοτήτων υλοποίησης» που να καθορίζει με πολύ πρακτικό τρόπο την ικανότητα των Πανεπιστημίων στο να προωθήσουν στα διάφορα γεωγραφικά, οικονομικά και κοινωνικά πολιτιστικά περιβάλλοντα, την υλοποίηση της Δράσης 21, κυρίως σε τοπικό επίπεδο. Η εργασία αυτή θα πρέπει να περιέχει πολυάριθμες μελέτες περιπτώσεων που λαμβάνονται από τα Πανεπιστήμια ως τα ενδεδειγμένα παραδείγματα. Αυτό το σχέδιο κάλλιστα θα μπορούσε να καταλήξει στην παραγωγή ενός είδους «εγχειριδίου». Μια τέτοια ιδέα θα ήταν δυνατόν να συμπεριληφθεί στις παραπάνω προτεινόμενες βασικές συστάσεις 2 και 3.

Εξάλλου η Γραμματεία CRE-Copernicus είναι διαθέσιμη να παίξει ένα δραστήριο ρόλο στην εφαρμογή αυτής της σύστασης δηλ. της εκπόνησης της «Μελέτης των δυνατοτήτων υλοποίησης»

6. Η δημιουργία ενός «Ειδικού Ταμείου» για την άμεση μεταφορά της τεχνογνωσίας μεταξύ των διδασκόντων και των ερευνη-

τών των αναπτυγμένων και των υπό ανάπτυξη χωρών. Το «Ειδικό Ταμείο» θα βοηθά την οργάνωση εργαστηρίων και κοινών ερευνητικών δράσεων για τον προγραμματισμό της εκπαίδευσης και της διάδοσης των αποτελεσμάτων των μελετών για τη διαρκή ανάπτυξη. Τα κοινά αυτά σχέδια θα είναι καλό να ενταχθούν όχι μόνο στα Πανεπιστήμια αλλά και στις μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, τις επιχειρήσεις και στις δημόσιες υπηρεσίες.

Βιβλιογραφία

- UNESCO: "Conference mondiale sur l' enseignement superieur", Document ED/CONF. 202/7.2 Paris Aout 1998.
- UNESCO: "Conference mondiale sur l' enseignement superieur", Document ED-98/CONF. 202/CLD 10.
- Van't Land, Hilligje, Mazurkiewicz B.: "Liste des activites et declarations de diverses associations d' universites", edit. UNESCO, Paris 1999.
- UNESCO, Rapport Brundtland: "Rapport de la Commission mondiale sur l' environnement et le developpement", 1987.
- Commission de developpement durable des Nations Unies (CDD): Rapports 1996, 1997, 1998.
- CDD: "Decisions et Recommandations de la CDD de creer un programme de travail sur l' education, la sensibilisation du public et la formation", edit UNESCO, Paris 1996.
- UNESCO: "Documents d' information sur le Developpement durable Action 21", edit UNESCO, CDD, Paris 1996 και ειδικότερα: Action 21 (Δράση 21) Chapitre 34: Tranfert de techniques ecologiquement rationnelles, cooperation et creation de capacites. (Κεφάλαιο 34: Μεταφορά λογικών οικολογικών τεχνικών, συνεργασία και δημιουργία ικανοτήτων). Chapitre 35: La science au service d' un developpement durable. (Κεφάλαιο 35: Η επιστήμη στην υπηρεσία μιας συνεχούς ανάπτυξης). Chapitre 36: Promotion de l' education, de la sensibilisation du public et de la formation. (Κεφάλαιο 36: Προώθηση της Παιδείας, της ευαισθητοποίησης του κοινού και της κατάρτισης). Chapitre 37: Mecanismes nationaux et cooperation internationale pour le renforcement des capacites pour les pays en voie de developpement. (Κεφάλαιο 37: Εθνικοί μηχανισμοί και Διεθνής συνεργασία για την ισχυροποίηση των ικανοτήτων για τις υπό ανάπτυξη χώρες)

- Leal Filcho Walter, Dermott Frances, Padyham Jennh: *Implantation du developpement durable au niveau universitaire: Mannel de bonnes pratiques*, edit. Centre de recherche et de formation europeen / CRE-Copernicus sur l' education environnementale, universite de Bradford, 1998.
- Johnston L. David: "Developpement durable et Cooperation Universitaire", Rapport de la dixieme Conferance generale de l' AIU New Delhi (page 141 a 157).
- Annan A. Kofi: "The Quiet Revolution" Dans "La Gouvernance Globale", 1998, no 1, edit UNESCO, Paris 1998.
- UNESCO: "Eduquer pour un aveni viable: une vision transdisciplinaire pour l' action Environnement et societe education et sensibilisation du public a la viabilite". edit UNESCO: OPD/97 CONF.401/CDL.1, Paris Novembre 1997.
- UNESCO-Banque Mondiale: "Developpement ecologiquement et socialement durable", Rapport du projet transdisciplinaire de l' UNESCO Banque Mondiale edit Banque Mondiale, Washington, 1998.
- UNESCO: "Document final de la Commission du developpement durable Éducation, Sensibilisation du public et formation" Sixieme session, 20 Avril 1 Mai 1998, edit UNESCO, Paris 1998.
- Akyemporg Daniel: "L' enseignement superieur et la recherche: defis et oportanites" Rapport du Conseil International des Unions Scientifiques (CIUS) a l' UNESCO. Paris, Aout 1998.
- Teichler Ulrich: "Repondre aux exigences du monde du travail" Rapport du Centre de recherche sur l' enseignement superieur et le travail Universite de Kassel, Allemagne a l' UNESCO, Paris, Aout 1998.
- Goddard John: "Contribuer au developpement national et regional" Rapport de l' Universite de Newcastle upon Tune a l' UNESCO. Paris Aout 1998.
- UNESCO: "L' enseignement superieur pour une nouvelle societe: point de vue de l' etudiant" Document prepare par le secretariat de l' UNESCO. ED-98/CONF.202 CLD.16.
- Neave Guy: "Autonomie, responsabilite sociale et liberte academique". Rapport du President de l' Association Internationale des Universites (AIU) a l' UNESCO. ED.98/CONF.202/CLD.8
- Fielden John: "Les personnels de l' enseignement superieur: un enjeu permanent", edit UNESCO, Paris Novembre 1998.